

Bernard Tschumi

Arhitektura i disjunkcija

Arhitektura i disjunkcija ili filozofija prostora Bernarda Tschumija

AGM, Zagreb, 2004., 207. str.

Odmah na početku: ovo nije knjiga o arhitekturi, nego *mišljenje arhitekture, filozofija prostora*. Osnovno je njezino polazište da »nema arhitekture bez programa, bez radnje, bez događanja« (Tschumi, 2004.: 11), što pokazuje da ona nije nikada »čista forma«, nego afirmacija koncepta *funkcije* arhitekture, što uključuju društveni i politički plan, a metodološka paradigma zahtijeva nadilaženje »uzročno-posljedičnog odnosa između forme, namjene, funkcije i socioekonomske strukture«, jer je u suvremenom urbanom društvu takav koncept arhitekture »nemoguć i potrošen«. Temeljni Tschumijev teorijski stav u mišljenju arhitekture izražava se na način da se »arhitektura definira kao užitak, a katkad i nasilje sučeljavanja prostora i aktivnosti« (2004.: 12).

Oba stava utemeljuju uvjerenje da arhitektura treba raditi na promjeni društva, kako bi mogla imati »politički ili društveni učinak«, ali ovi su prijedlozi važni i za definiranje i situiranje biti suvremene umjetnosti. U svojim najrazličitijim oblicima, a ovdje je riječ o arhitekturi, određena svojim novim ontološkim položajem, suvremena umjetnost više nije samo traganje (sa znanostu ili bez nje) za novim formama i izrazima, nego ona na sebe preuzima moralnu, društvenu i političku zadaću, jer ulazi u samo središte povijesne i društvene zbilje.

Kritiku tradicionalne arhitekture Tschumi daje kroz anatomiju njezine povijesne funkcije. Svoj koncept ona je uvijek zasnivala na prilagodbi prostora postojećima socioekonomskim strukturama – političkoj moći: sada ona, međutim, zahtijeva teorijsku destrukciju ove paradigme.

Iz takvog diskursa teorijska misao vodi prema pitanju širih oblikovnih uvjeta: kako bi se moglo potaknuti takve urbane preokrete – da »oblikuju uvjete«, a ne da »uvjetuju oblikovanje«, te biti »okidač društvenih i političkih promjena«. U *urbanosti* se traga za novim antropološkim mogućnostima čovjeka: ako je u pojmu urbanosti smještena *bit moderniteta*, kao novoga povijesno-antropološkog središta (subjekta) čovjeka, jedino se *iz njega* mogu i trebaju razvijati i novi oblici čovjekove egzistencije. Jedno od najdubljih i najurgentnijih pitanja jest »mogu li arhitekti obrnuti tijek stvari i mjesto služenja konzervativnom društvu koje je utjecalo na naše gradove, učiniti da grad utječe na društvo« (Tschumi, 2004. 13-14). U di-

skurs arhitekture uvodi se nove pojmove, koji bi imali dovesti u pitanje njezinu tradicionalnu funkciju služenja moći. U tome se sastoji »retorički čin« i »simbolička vrijednost« društvene akcije arhitekture.

Tschumi navodi primjer iz zbivanja 1968. u Francuskoj, kada su studenti *École des Beaux Arts* u zapuštenu pariškom predgrađu, upotrebljavajući materijale »posuđene« s obližnjih gradilišta, »sagradili« zdanje (koje je) u arhitektonskom smislu bilo tek sklonište, dali mu ime »Narodni dom«, što je bio retorički i simbolički čin koji se referirao na »značenje slobode, jednakosti, moći...«.

Taj proširen diskurs *odnosa* i *akcije* prema prostoru, Tschumi vidi kao novo polazište u mišljenju prostora: ono nadilazi tradicionalnu i konzervativnu ulogu arhitekture kao »tumača i oblikovatelja forme političkih i ekonomskih prioriteta danog društva« (2004.: 15).

Drugi primjer navodi iz vlastite prakse: »Zauzimanje zatvorenoga londonskog željezničkog kolodvora Kentish Town koje sam izveo sa svojim studentima iz Architectural Association u studenom 1971., zajedno s kasnijim akcijama slikanja i akvotiranja, bilo je više od puke primjene kupola na napuhivanje za potrebe zajednice. Petominutni napadi i prisvajanje prostora bili su prvi koraci ka slobodnoj urbanoj praksi« (2004.: 16).

Navedenim primjerima demonstrira se još jedna bitna misao teorijske strategije: kao kritika kapitalističke uzurpacije prostora, pojavljuje se i odgovor – pravo na prostor kao društveni prostor. Opisane egzemplarne akcije trebale su probuditi svijest o tome pravu, pravu slobodne urbane prakse i oblikovanja urbanog života, nasuprot »pravu« kapitala!

Shvaćanje arhitekture kao serije konceptualnih subverzija, nema iluziju da može izravno mijenjati društvo, nego je dinamika permanentnog preispitivanja postojećih »kulturnih vrijednosti i konotacija«, kao »način ubrzavanja društvenih promjena«.

Ova nova konceptualna paradigma arhitekture vodi do uključivanja pojma »dogadaja ili programa« u prostor: arhitektura u svojoj praksi neizbježno interferira sa značenjima kulture, ekonomije i politike. »Arhitektura je, prema definiciji, po svojoj naravi, *rastavljena, razjedinjena* ('dis-joined', 'dis-sociated'). Od Foucaulta do Barthesa, od aktivnosti Sollersa i skupine Tel Quel na oživljavanju Batailla, Joycea i Burrougha, od filmskih teorija Eisensteina i Vertova do eksperimenata Wellesa i Godarda, od konceptualne umjetnosti do Acconijevih ranih performansa, golem broj djela potkrijepio je očiglednost razjedinjenosti arhitekture« (Tschumi, 2004.: 20).

Teorijsko promišljanje arhitekture postaje nužan reflektivni član njezina diskursa, jer je ona u svom postmodernom položaju nužno definirana kao produkcija kulture: u tom se smislu i pojam disjunkcije pojavljuje kao njena unutarnja sna-

ga i subverzivna moć. Značajke ove moći jesu »neizvjesnost namjene, akcija i kretanje«, kao negacija tradicionalne pozicije arhitekture, koja je povijesno uvijek reprezentirala institucionalnu društvenu moć i utoliko je »čimbenik društvene promjene«.

U suvremenom društvu, po definiciji nestabilnome iz svoga povijesnog sklopa, i arhitektura je nestabilna, neizvjesna i nepredvidljiva: disjunkcija postaje njezin prostor slobode. Samo u istodobnom mišljenju i prostora i događaja, suvremena arhitektura može odgovoriti svojoj zadaći: stvaralačka produkcija društvene prakse-kulture, njezin je konstitutivni opseg urbanih dimenzija, što znači opseg svakodnevnog života. Međutim, svoju novu ulogu arhitektura može ispuniti samo transgrediranjem tradicionalnog pojma »stabilne arhitekture ili neke druge institucionalnosti«.

Povijesni rascjep koji se događa u suvremenoj arhitekturi, posljedica je tektonskih promjena što se zbivaju u dvadesetom stoljeću (ne samo u umjetnosti): najvažnije je, među ostalim, novo poimanje vremena, što nužno uključuje i redefiniciju pojma prostora, kao njegova »dijalektičkog člana«. Ovakav koncept arhitekture vodio je prema »sveobuhvatnom pristupu prostoru« i kritičkoj funkciji arhitekture: ona gubi svoju (modernističku) autonomiju discipline i ulazi u šire polje društvenih značenja, postaje »medij za komunikaciju koncepata«.

No, arhitektura je neprestano i u vlastitoj unutarnjoj dvojbi: »Postoji li bit arhitekture, bitak što transcendiraju sve socijalne, političke i ekonomske sustave?«, pita se Tschumi (2004.: 33). Unutar svoje ontološke disjunkcije, arhitektura se biva između »svojih značenja« i »značenja izvan sebe«, između »autonomije« i »integracije«, između »stvaranja« i »reprezentacije«. Propitivanje biti arhitekture jest preispitivanje njezinih dematerijaliziranih koncepata, novog apstraktnoga jezika, što sve znači udaljšavanje od tradiranog pojma prostora. Prostor se otvara za projekciju uma, Apsolutnu istinu, a njezina je slika Piramida. Suprotnost je osjetilni prostor izražen u pojmu Labirinta. U odnosu ovih dviju »dijalektičkih slika«, događa se nova percepcija prostora kao filozofsko pitanje.

Dematerijalizacija je arhitekture u njezinoj »ontološkoj formi (Piramida), a osjetilno iskustvo u Labirintu« (Tschumi, 2004.: 39). Pritom je činjenica povezanosti arhitekture i planiranja samo projekcija slika društvenih institucija u urbanitet kao jedinstven raster njenih društvenih i političkih značenja. Ulaženje arhitekture u šire urbane komplekse označuje njezin promijenjen društveni položaj. To je bitna značajka svekolike suvremene umjetnosti, pa tako i arhitekture: usmjerenost na proizvodnju života svakodnevice. No kritička arhitektura mora dovesti u pitanje i vlastite temelje: »njen radikalizam jest njena prava snaga u društvu u kojemu vlada profit« (Tschumi, 2004.: 41).

Aporijski karakter arhitekture skriva se u njezinoj unutarnjoj strukturi: »arhitektura predstavlja realnost iskustva, dok ta realnost smeta općoj viziji« (Tschumi, 2004.: 42). Suvremena arhitektura živi vlastitu proturječnost, na način da se stalno propi-

tuje: stalno je u stanju »nedostatka, manjka i nezavršenosti«, a kao prostorna praksa »neposredna i konkretna ljudska aktivnost-kao praksa, sa svojom subjektivnošću« (Tschumi, 2004.: 43), dio je kritičkog društvenog i moralnog potencijala suvremene umjetnosti u cjelini.

Tschumi se zauzima za arhitekturu kakva može stvoriti »kulturni model« što omogućuje uvjete za obnovu društvenih stavova, no ona to može učiniti samo ako afirmira paradoks idealnog i realnog prostora, imaginaciju i unutarnji doživljaj, transcendenciju. Upozorava se na paradoksalan odnos »arhitekture kao proizvoda uma, kao konceptualne i dematerijalizirane discipline, i arhitekture kao osjetilnog iskustva prostora i kao prostorne prakse« (Tschumi, 2004.: 55). Paradoks se zaoštrenije iskazuje kao »nemogućnost istodobnog propitivanja naravi prostora i stvaranja ili doživljavanja realnog prostora« (2004.: 56).

Svi ovi stavovi naglašavaju poseban epistemologijski status arhitekture: ona ne propituje samo pretpostavke vlastitog jezika, nego i svoj položaj unutar urbanog i kulturnog područja značenja. Njezin umjetnički subjekt nije smješten (zatvoren) samo u umjetničkom djelu, nego se svojim značenjima diseminira u realan prostor života. To je načelna razlika arhitekture i urbanizma spram svih ostalih umjetničkih izraza: arhitektura (kao subjekt) daje i prima značenja. Ona je živi epistemologijski medij prostora kao cjeline urbanog života. Time se pokazuje da arhitektura nije samo (empiristički) jezik reprezentacije, nego je određena unutarnjom logikom samouspostavljanja, što se demonstrira u njezinoj nesigurnoj i dinamičkoj naravi: tek po tome ona može biti stvaralački produktivna.

Živeći ovaj paradoks, arhitektura ima mogućnost transgresije, samoprevladavanja, što znači održavanja vlastitoga ontološkog, epistemološkoga, društvenog i kulturnog digniteta.

Tschumi u erosu vidi mjesto susreta života i smrti, a u »truleži«, toj slici raspadanja, prepoznaje alegoriju, kako je opisuje Walter Benjamin u svome djelu *Porijeklo njemačke tragedije*, koju negira upravo arhitektura. Njezina erotična narav uspostavlja i razvija život i naziva to gradnjom. Gradnja kao metafora života. Tschumi smatra da arhitektura može očuvati svoju bit samo u transgresiji, samoprevladavanju, slobodi propitivanja i promišljanja prostora, bez izvanjskih prisila. U tome smislu danas treba transgredirati »vladajuće društvene i konceptualne mehanizme koji erodiraju urbani život«, a uspješnu ili fenomenološku transgresiju vidi se u »približavanju realnog i idealnog prostora«.

Jedan je važan pojam u pitanjima o biti prostora i pojam užitka, odnosno pitanje kako prostor pretvoriti u užitak? To je temeljna zadaća arhitekture, ali »ni užitak prostora ni užitak geometrije nisu (sami po sebi) užitak arhitekture« (Tschumi, 2004.: 71). I dalje: »... ako je u novije vrijeme bilo razloga za sumnju u nužnost arhitekture, tada *nužnost arhitekture može isto tako biti i njena ne-nužnost*. Takva potpuno bezrazložna konzumacija arhitekture je, ironično, *politička* utoliko što uznemiruje etablirane strukture. Ona također pruža zadovoljstvo« (2004.: 73).

Kako je već spomenuto, arhitektura može sebe održati samo ako preispituje vlastiti status i očekivanja društva (u pravilu konzervativna). Arhitektura kao vlastito pitanje i kao otpor, zalog je očuvanja njezine biti: utoliko je ona politička, što znači suvremena. Ne-nužnost arhitekture jest u njezinoj povijesti, ali i u teoriji, kao povijesti njezinih slobodnih umjetničkih propitivanja, neprestanih definiranja i redefiniranja njenog bića. U arhitekturi se prepoznaje i zavodnicu: »arhitektura je zanimljiva samo onda kada vlada umijećem ometanja iluzija, stvarajući kritične točke koje mogu početi i završiti u svako doba« (2004.: 75).

U pojmu »distorzije« ishodišna je točka arhitekture, a u »izmještanju svijeta« prostor njezine vlastite slobode: to je slika njezina unutarnjeg erotskog kapaciteta, a ne tek subverzivne djelatnosti spram svih naslijeđenih »funkcionalističkih dogmi, semiotičkih sustava, povijesnih prethodnika ili formaliziranih proizvoda proteklih društvenih ili ekonomskih prisila...« (Tschumi, 2004.: 76). Užitek je arhitekture u točki njezine slobode, koincidenciji »koncepta i iskustva prostora«, što znači u crti što istodobno i spaja i razdvaja, crti što joj ispunjava i duh i tijelo: njezina potpunost, u nemiru.

Arhitektura ima složeni diskurs, a njezin prosede ovisi o cijelom kompleksu rubnih produkcija: nacрта, tekstova, paradigma, povijesnih preformulacija, društvenih, kulturnih i filozofskih zahtjeva. Sve to čini arhitekturu »formom spoznaje po sebi i o sebi« i definira je kao oblik stvaralaštva koji »nadirazlazi proces gradnje«. Eksperimentalna narav teorijskih postavka arhitekture i njezinih tekstova znači otvorenost i razmicanje tradicionalno minimalističkih granica, poput stila, tehnike itd., te uvođenje širih epistemoloških, društvenih, kulturnih i političkih zahtjeva.

Velik manjak arhitekture i njene teorije, Tschumi vidi u nerazvijenosti arhitektonске kritike, kao područja na kojem se kritički propituje i promišlja mogućnosti arhitekture. Opasnost je u »sužavanju arhitekture kao forme znanja na arhitekturu kao puko znanje o formi« (2004.: 85), ili u tome da se arhitekturu ne smije odvojiti od »društvenih, prostornih, konceptualnih preokupacija« (2004.: 86). U postmodernoj igri fragmentima, istrgnutima iz cjeline njezinih koncepata, prepoznaje se postupak razgradnje arhitekture u nešto beznačajno i posve suprotno njezinu biću.

Tschumi uporno naglašava promjenjivost granica arhitekture i određuje je disciplinom kakva »rijetko prezentira koherentan skup koncepcija – definiciju – što izražava i kontinuitet njenih preokupacija i osjetljive dosege njene aktivnosti« i navodi da je »dvadeseto stoljeće narušilo vitruvijansku trilogiju (*venustas, firmitas, utilitas*) ... zato što arhitektura nije mogla ostati neosjetljiva na industrijalizaciju i radikalno propitivanje institucija (bila to obitelj, država ili crkva) na prijelazu stoljeća« (2004.: 87).

No, suvremena arhitektura sve se više referira na lingvističke teorije, što su ih dali Jacobson, Chomsky i Benveniste, i uvodi pojmove »selekcije i kombinacije, sup-

stitucije i kontekstualnosti, metafora i metonimija, sličnosti i kontigviteteta (Tschumi, 2004.: 88). Svi ovi pojmovi daju novi karakter »materijalnosti arhitekture«, što se tradicionalno razumijevalo kao »puku strukturalnu stabilnost«, pa se u tome može očitati važnu temu suvremene arhitekture (kao i suvremene umjetnosti općenito): temu »očuvanja energije« nasuprot »konstrukciji«, idealan koncept nasuprot materijalnom konceptu. Pojam energije odgovara stvaralačkoj snazi subjekta arhitekture: njezin je prostor mentalni, fizički i društveni prostor ili jezik, materija i tijelo.

Književni formalizam, modernističko slikarstvo i skulptura, kao postupci modernizma, uveli su u arhitekturu lingvistički diskurs, ali, iako »arhitektonski modernizam« osporava ove izbore, a to ne čini i s njegovim vrijednosnim sustavom. Tschumi navodi da se »teorija čitanja« lingvističkog diskursa svodi na »umjetnost komunikacije ili na vizualnu umjetnost«, te time napušta »intertekstualnost«, što arhitekturu čini vrlo »složenom ljudskom djelatnošću«, s »heterogenim diskursima, stalnom interakcijom između kretanja, osjetilnog iskustva i konceptualne akrobatike« (2004.: 93).

Današnje stanje u arhitekturi može se označiti kao epistemološki raskid s modernizmom, što znači »otići dalje od reduktivnih interpretacija arhitekture, koje se u ovom slučaju odnosi na uobičajena isključivanja tijela i tjelesnog iskustva iz svako diskursa o logici forme« (Tschumi, 2004.: 94).

Kada Tschumi predlaže stavove da »nema arhitekture bez akcije, arhitekture bez događaja, arhitekture bez programa«, te da »nema arhitekture bez nasilja«, onda se može reći da je to gotovo teorijski credo njegova shvaćanja arhitekture. Pritom se pojam »nasilja« shvaća kao »metafora za intenzitet odnosa između pojedinaca i prostora koji ih okružuju« (2004. 97), a to znači da se uzima u obzir uzajamno djelovanje čovjeka na prostor i prostora na čovjeka. U tome se otkriva ne samo unutarnja logika, nego i antropološki potencijal arhitekture: oblikovanje čovjekove povijesne percepcije prostora i odnos spram vlastite tjelesnosti.

Presudno, gotovo aksiomatsko načelo arhitekture, jest da događaj i prostor međusobno utječu na način da se ne stapaju, nego stvaraju nova značenja, otvaraju se za stalnu proizvodnju smisla i utoliko je suvremena arhitektura u samome središtu suvremene umjetnosti. »Arhitektura i događaji stalno transgrediraju pravilo jedno drugoga, bilo eksplicitno ili implicitno« (Tschumi, 2004. 103) i u međusobnom »nasilju« nude »mogućnost promjene, obnove«.

Kako je već rečeno: »društveno značenje i formalna inovacija – ne može se odvojiti od događaja koji 'bivaju' u njoj« (Tschumi, 2004. 111), što sve implicira epistemologijski diskurs o arhitekturi kao »formi znanja«. Ovakav stav odbija poimanje arhitekture kao semiotičkog sustava s kojeg se očitava slojeve interpretacija, jer arhitektura u sebi nosi mnogo složenija društvena i politička značenja: zato »svaki novi stav prema arhitekturi mora preispitati način njene reprezentacije« (2004.: 113).

U istraživanju biti suvremene arhitekture i urbanizma, Tschumi ističe kako bi modernistički diskurs »intertekstualnosti«, »višestrukog čitanja i dvostrukog kodiranja« morao u sebi uključiti ideju programa: »programski kontekst urbane tipologije, urbanu tipologiju protiv prostornog iskustva, prostorno iskustvo protiv procedure« (2004.: 115). Tek je to prava pretpostavka za dijalektičko istraživanje prostora, jer arhitektura, ne istražuje prostor samo kao mjesto događaja, nego i sama mora postati akcijom. Upravo ovaj ontološki rez u njoj samoj, kvalificira arhitekturu da zadobije svoj status unutar su-vremene umjetnosti: u sebi spaja istraživanje i vlastitu akciju i time djelatno isijava društvenu, moralnu, estetičku i političku energiju, transgredirajući vlastitu disciplinarnu povijest. Urbani i arhitektonski prostor događaji u njemu nisu više samo područje arhitekture kao discipline, nego sjećiste najrazličitijih značenja. Arhitektura postaje vlasništvo javnoga interesa, zastupa pravo na prostor kao zajedničko (demokratsko) načelo izbora – iskušavanja smisla u prostoru i prostorom.

Pojam »disjunkcije« postaje ključan za suvremenu arhitekturu i njezinu novu definiciju: »arhitektura postoji samo kroz svijet u koji se umješta« (Tschumi, 2004. 141). Ukupna tradicija arhitektonske prakse u suvremenosti više nije konceptualno primjenjiva. Aktualno stanje raspršenosti i nekoherentnosti fragmenata konceptualizira se kao nova vrsta kombinatorike, što se odvija kroz seriju permutacija, a pravila »arhitektonskog klasicizma i modernizma postaju zastarjelima« (2004. 147). Nova arhitektura uključuje »složene procese transformacijskih odnosa«, pri čemu je temeljno metodološko načelo »kombinatornost«, tj. »skup kombinacija i permutacija«.

Tschumi upozorava: »Takva igra permutacija nije proizvoljna. Ona dopušta da se dogode nove i dosad neslućene aktivnosti. Međutim, također implicira i kako bilo kakav pokušaj da se nađe novi model ili forma arhitekture zahtijeva analizu cijelog spektra mogućnosti, kao u permutacijskim matricama kojima se koriste znanstveni istraživači jednako kao i strukturalisti« (2004.: 147). Ovi stavovi sadrže teorijsku i filozofsku paradigmu i moderne i suvremene arhitekture: načelo istraživanja i načelo djelatnog oblikovanja smisla u prostoru.

Propitujući postupke post-moderne arhitekture, ne može se zaobići promjene i kretanja u suvremenoj umjetnosti, književnosti i filozofiji, koje omogućuju nov »konceptualni okvir, istodobno omogućujući višestruke kombinacije i supstitucije«. Ovakvim teorijskim pristupom dovodi se u pitanje tradicionalnu organizacijsku strukturu, čije je načelo uzročno-posljedična veza programa i strukture, i afirmira se jedna nova struktura »bez središta i hijerarhije«, »disjunkcija između arhitektonskog označitelja i njegova programsko označenog, između programa i namjene koja mu je dana« (Tschumi, 2004.: 156-157).

Paradigmu novog, postmodernističkog postupka, Tschumi nalazi u projektu Parca de la Villette, u kojem dolazi do izražaja princip heterogenosti (višestruki, rastavljeni i inherentno suprotstavljeni elementi), ali i diskontinuitet (segmentirani svijet fragmenata od kojih svaki zadržava svoju nezavisnost, dopuštajući višestrukost

kombinacija. Najznačajniji postupak u post-modernističkoj arhitekturi jest, međutim, »dekonstruiranje« zadano programa: to ujedno znači dekonstrukciju ideologije kakvu program obuhvaća. Procesi što se odvijaju u filozofiji, umjetnosti, psihoanalizi, i koji potiru njihove tradicionalne granice, zahvatili su i arhitekturu: intertekstualni diskurs postmoderne arhitekture »subverzira modernističku autonomiju«, a načelo dekonstrukcije ukida »povijesni rascjep između arhitekture i njene teorije«. Novi metodski postupci »promiču konflikt pred sintezom, fragmentaciju pred jedinstvom, ludilo i igru pred pažljivim gospodarenjem«. Na primjeru Parca de la Villette pokazuje se kako arhitektonski postmodernizam oponira stilu modernog pokreta: »njegovo značenje nikada nije fiksirano, već se uvijek odgoda, odstupa, ostaje neriješenom višestrukošću značenja koje zapisuje« (Tschumi, 2004.: 161). Permutacije i kombinacije forme jesu stalno kretanje arhitekture, pri čemu je ona aktivni označitelj, jezična igra koja osigurava interpretacijsku beskrajsnost i semantički pluralizam.

Osnovno je pitanje: tko je subjekt arhitekture?

Tradicionalno se skriva u ujedinjenom i samogenerirajućem subjektu, kojega se vlastita autonomija odražava u formalnoj autonomiji djela. Postupci postmoderne arhitekture, međutim, destrukturiraju subjekt svojim prekidima i disjunkcijama, fragmentima i raščlanjenošću. Ovi postupci zahtijevaju nove kategorije značenja i teže uspostavljanju novih kontekstualnih odnosa u kulturi. Ideja tradicionalnih prostornih/arhitektonskih struktura stalno se dovodi u pitanje, izaziva i gura do ruba smisla: arhitektura surađuje s filozofijom, književnošću, teorijom filma itd. Odbacuje se tradicionalnu arhitektonsku ideju »sinteze« i zamjenjuje idejom »disocijacije, disjunktivne analize«. To je nov jezik arhitekture u novomu kulturnom kontekstu, u kojemu se pojavljuje presudno pitanje: »kako arhitektura može ostati sredstvo kojim društvo istražuje nova područja, razvija nova znanja?« (Tschumi, 2004.: 187).

Koncept suvremene arhitekture dovodi u pitanje njezinu materijalnost i to je ujedno jedan od njenih najdubljih ontoloških događaja: kritika pojma materijalnosti ostaje njezinom najvažnijom teorijskom zadaćom. Nova naracija arhitekture zbiva se u prostoru događaja, u konstrukciji njihove komunikacijske semantike. Pritom prostor, događaj i kretanje više nemaju nikakav hijerarhijski redosljed: on se tek treba semantički uspostaviti i učitati. Ova metoda i koncept suvremene arhitekture omogućuje da se dogodi »nehijerarhijsko, netradicionalno društvo«, jer je arhitektura u stanju oblikovati uvjete kakvi će to osigurati. »Nema više masterplanova, nema više lociranja na fiksno mjestu. Nova heterotopija je ono čemu naši gradovi trebaju težiti, a mi arhitekti moramo pomoći da to postignu intenziviranjem plodnog sruza događaja i prostora« (Tschumi, 2004.: 197).

Mladen Labus

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska